

İnfaz Koruma Memurlarının Manevi Destek İhtiyaç ve Kaynaklarının Belirlenmesi Üzerine Nitel Bir Uygulama

Elif Kara

Dr., Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı
Dr., Bartın University Faculty of Islamic Sciences, Department of Psychology of Religion
Bartın, Turkey
ekara@bartin.edu.tr
orcid.org/0000-0003-1205-2943

A Qualitative Study About Assessing The Needs and Sources of Spiritual Support of Correctional Officers

Abstract: Emotions such as stress, depression, anxiety, cynicism and burnout are frequently seen in the correctional officers due to their work conditions. In this study, the resources used by CO's to cope with negative conditions were reviewed and their need for spiritual support was tried to determine. The sample of the study consists of 10 CO's who came to Muş Alparslan University for pedagogical formation training. Interviews with semi-structured questions were asked to determine the ways in which CO's cope with negative conditions, their spiritual orientation and their needs. The data were evaluated by descriptive analysis and content analysis. According to the findings, family and environment are external sources of coping. Hobbies and worship eg. are the sources of individual (internal, emotional) coping. Although perceived support has positive effects on coping, it has been found that there is a need to increase spiritual resources. Their lack of job dignity and bad relations with inmates lead to them negative feelings and thoughts. Positive relationships with prisoners give meaning and purpose to the work. According to these results; support/care programs to be created with spiritual concepts such as being valuable and forgiveness to help develop self-esteem and to organize positive relations with prisoners have been proposed.

Summary: Prisons are places where the penalties of the offenders are executed. Correctional officers work in these institutions. It is their task to take care of

Geliş/Received: 02 Temmuz/July 2019

Kabul/Accepted: 16 Eylül/September 2019

Yayın/Published: 20 Eylül/September 2019

Atıf/Cite as: Elif Kara, "İnfaz Koruma Memurlarının Manevi Destek İhtiyaç ve Kaynaklarının Belirlenmesi Üzerine Nitel Bir Uygulama [A Qualitative Study About Assessing The Needs and Sources of Spiritual Support of Correctional Officers]", *Eskişeyeni* 39 (September 2019): 419-444.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3456873>

Copyright © Anadolu İlahiyat Akademisi/Anatolian Theological Academy, Turkey

prisoners one on one, providing their necessities and helping them in their socializing process. They work in shifts for low salaries. Their psychology are easily affected because of working with problematic people who have committed crime in their past, inefficient income, irregular working hours, and institutional problems such as dark, gloomy workplace due to safety concern.

It is their duty to contribute or personally implement the imperative activities given by their job description. Convicts might be people with a past of involvement in violence, rape, murder, drug dealing or many other types of corruption. Correctional officers easily might be affected by their attitudes. The process that begins with estrangement from the workplace are followed by many negative thoughts and attitudes toward their professions. Stress, burnout syndrome, anxiety, depression, tiredness, boredom, cynicism, staleness, insecurity, depression, insignificance, feeling of failure are emotions a correctional officers might face every day in their personal life. Psychological processes such as these, are often observed in professionals like health workers (medical doctor, nurse etc.), psychiatrists, workers of special educational institutions as correctional officers and they show a decrease in their productivity and devotion to their workplace as well as their quality of life.

There are many negative or positive ways for coping with problems related to workplace. The positive ones are focused on solving or reducing the effects of the problem. Negative solutions are more based on ignoring the problem. A negative attitude towards problems is not based on hindering it, on the contrary, showing emotions motivated by avoidance. Negative psychological processes such as burnout, anxiety, depression help the person to have space between himself and the problem. Even the person would be taken away from the problems by this kind of emotions, they don't remove the facts from one's life. So the negative psychological processes don't disappear but just being ignored by the person.

Coping with workplace problems for professionals, increase their affection towards their work, foster their productivity and motivation. Numbers of national and international studies offer a variety of organizational, social or personal support programs in order to enhance, the capacity of their coping with problems, quality of life and productivity by a simultaneous implementation. Among the solutions we find, improvement of the physical environment, uplifting of the salary, bettering the aspect of the society towards corrective officers as programs to reduce the effects of stress and psychological wellbeing improving programs. Burnout appears to be the emotion that is the most necessary to be worked on among all the negative feelings, thoughts and attitudes. Spirituality has been observed with important contributions for depersonalizing of burnout syndrome. The burnout syndrome may cause serious effects to correctional officers physical, mental health. Correctional officers lose the ability to adapt to their work, they may display negative attitudes toward their job and co-workers. Three burnout

symptoms are: “exhaustion, depersonalization, and to feel reduced personal accomplishment”. Exhaustion is generalized fatigue that can be related to devoting effort to a work that is not perceived to be beneficial. Depersonalization is an indifferent and distant attitude towards work. Depersonalization shows itself as negative, cynical and insensible behaviors. Reduced personal accomplishment is to negatively evaluate the worth of one’s own work and to feel insufficient to perform one’s job, and generalized weak self-esteem.

Spirituality has been categorized under four different types. One is showing great affection towards humanity; second one is finding connections between the person and nature, third is feeling to be a part of the complete universe, while the fourth one is finding ties between the person himself with the Creator.

People who have spiritual-religious values show greater strength against fighting stress. People with spiritual-religious values demonstrate greater resistance against stress. Recent studies on work spirituality have shown the importance of spiritual values in work satisfaction. Studies observed that religious-spiritual values such as prayer help CO’s to cope with negative thoughts and emotions and depersonalizing burnout syndrome.

This study investigates the CO’s how they perceive the problems, the ways they handle them, spiritual sources they depend on and their need of spiritual support. 10 CO’s have been interviewed for the qualitative study. According to the outcomes CO’s face negative thoughts and emotions caused by the work conditions. Our findings demonstrate negative coping ways such as burnout, stress, anger, towards the problems.

On the other hand, practicing of prayers and having faith in God, finding meaning and purpose in every asset and happening are positive ways of coping with problems. The CO’s who exercise their correctional duties under the religious understanding of “helping others and recommend the good” do have more positive thoughts compared to their colleagues. And other important finding appeared that spiritual support is necessary for CO’s for their own wellbeing.

Based on these findings, the study underlines the importance of preparation of spiritual support programs based on the necessities of CO’s focused on the ideas “forgiveness and anger management is a virtuous attitude”

Keywords: Psychology of Religion, Spiritual Support/Care, Correctional Officers, Internal Sources of Support; External sources of Support, Coping, Religious Coping.

İnfaz Koruma Memurlarının Manevi Destek İhtiyaç ve Kaynaklarının Belirlenmesi Üzerine Nitel Bir Uygulama

Öz: İnfaz koruma memurlarında iş koşulları nedeniyle stres, depresyon, kaygı, sinizm, tükenmişlik gibi duygular sıklıkla görülmektedir. Bu çalışmada İKM’lerin olumsuz koşullarla başa çıkmada kullandıkları kaynaklar gözden geçirilmiş ve ma-

nevi destek ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini, pedagojik formasyon eğitimi almak için Muş Alparslan Üniversitesi'ne gelen 10 infaz koruma memuru oluşturmaktadır. İKM'lerin olumsuz koşullarla başa çıkma tarzlarını, manevi yönelimlerini ve ihtiyaçlarını belirlemek üzere mülakat yapılmış ve yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, aile ve çevre, dışsal başa çıkma kaynaklarıdır. Hobiler, ibadetlere yönelme vb. ise bireysel (içsel, duygusal) başa çıkma kaynaklarıdır. Algılanan desteklerin başa çıkmada olumlu katkıları görülmekle birlikte manevi kaynakların artırılmasına ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Mesleklerinin saygınlığını düşük algılayan, hükümlülerle ilişkileri iyi yürütemeyen İKM'lerin psikolojileri bozulmaktadır. Hükümlülerle kurulan olumlu ilişkiler, yapılan işe anlam ve amaç kazandırmaktadır. Bu sonuçlara göre; özsaygı geliştirmeye ve hükümlülerle ilişkileri olumlu düzenlemeye yardımcı olacak değerli olma, bağışlayıcılık gibi manevi kavramlarla oluşturulacak destek/bakım programları önerilmiştir.

Özet: Ceza infaz kurumları suç işlemiş kişilerin cezalarının uygulandığı yerlerdir. İnfaz koruma memurları bu kurumda çalışırlar. Onların görevleri arasında hükümlülerle bire bir ilgilenmek, ihtiyaçlarını karşılamak ve topluma kazandırma faaliyetlerine katkıda bulunmak yer alır. Vardiyalı ve düşük maaşla çalışırlar. Suç işlemiş sorunlu kişilerle çalışma, maaşın yetersiz bulunması ve iş saatlerinin düzensizliği, kurum ortamının güvenlik nedeniyle kapalı, kasvetli olması gibi koşullar İKM'lerin psikolojilerini olumsuz etkileyebilmektedir.

İKM'lerin görev tanımı içinde yer alan ıslah faaliyetlerine katılma ve yürütme hükümlülerle yüz yüze çalışmayı gerektirmektedir. Hükümlüler şiddet içeren olaylara karışmış, tecavüz, cinayet, yasaklı madde kullanımı ve satışı ve buna benzer birçok suçu işlemiş kişilerdir. Bu kişilerin olumsuz psikolojileri ve eğilimleri onlarla birlikte çalışan İKM'leri etkilemektedir. İş yerinden soğuma ile başlayan süreç, beraberinde işten kaynaklanan birçok olumsuz duygu düşünce ve davranışı getirmektedir. Stres, tükenmişlik, kaygı, depresyon, yorgunluk, bıkkınlık, sinizm, yıpranmışlık, güvensizlik, depresif olma, değersizlik, başarısızlık hisleri İKM'lerin yoğun yaşadığı duygulardır. Bu olumsuz psikolojik süreçler insanlarla yüz yüze çalışılan, hastane personeli (doktor, hemşire vb.), psikiyatristler, özel öğretim kurumu çalışanları, İKM gibi mesleklerde daha sık görülmekte, iş verimliliği, iş yerine bağlılık düşmekte, yaşam kalitesi azalmaktadır.

İş yerinden kaynaklanan sorunlara çözüm bulmanın, baş etmenin olumlu ve olumsuz şekilleri vardır. Olumlu çözüm yolları problemi ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yöneliktir. Olumsuz başa çıkma şekilleri probleminden kaçınma yönündedir. Olumsuz başa çıkmada sorunu ortadan kaldırmaya değil, sorundan kaçmaya yönelik düşünce duygu ve davranışlar sergilenir. Tükenmişlik, kaygı, depresyon gibi olumsuz psikolojik süreçler kişi ile problem arasına psikolojik bir kaçış mesafesi koymaktadır. Bu duygu ve düşüncelerle kişi sorundan uzaklaşmış olmakla birlikte, sorunlar var olmaya devam etmektedir, dolayısıyla olumsuz

psikolojik süreçler devam eder, bu durumda sadece sorundan yüz çevrilmiş, görmezden gelinmiş olunmaktadır.

Çalışanların iş yeri sorunlarıyla başa çıkabilmeleri, işlerini sevmeleri, motivasyonlarını ve verimi artırmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışında İKM'lerle yapılan çalışmalarda, olumsuz iş yeri koşullarından kaynaklanan olumsuz duygular ve çözüm önerileri yer almaktadır. Alanyazında çalışanların iş yerinden kaynaklanan sorunlarla mücadele edebilmeleri, yaşam kalitelerinin artması ve verimli çalışabilmeleri için hem örgütsel hem sosyal hem psikolojik-bireysel çözümler içeren birçok destek programının eş zamanlı yürütülmesi önerilmiştir. Çözüm önerileri arasında iş yeri fiziksel ortamının iyileştirilmesi, maaşın iyileştirilmesi, toplumun İKM'lere olumsuz bakış açısını düzeltmeye yönelik çalışmalar, stres azaltma gibi psikolojik iyi oluş sağlamaya yönelik programlar önerilmekte ve yürütülmektedir. Psikolojik iyi oluş sağlamaya yönelik çalışmalarda üzerinde çalışmaya en fazla ihtiyaç görülen olumsuz duygu, düşünce, davranış bütünü olan tükenmişlik duygusudur. Tükenmişlik duygusunu iyileştirmeye yönelik çalışmalarda özellikle tükenmişliğin depersonalize olma boyutunda maneviyatın katkıları önemli görülmüştür. Tükenmişlik yılgınlık, çalışma isteğinde azalma, başarısızlık hissi, enerji kaybı, bir şey yapmak istememe, amaçsızlık, yaşam sevincini yitirme gibi birçok bileşenden oluşmaktadır. İş yeri maneviyatı ile ilgili yapılan çalışmalar işini sevme, işinden amaç bulma, iş arkadaşlarıyla birlikte uyum içinde çalışma gibi konuları iş yeri maneviyatı başlığı altında değerlendirmektedir. İş yerlerinde sorunlarla başa çıkmada duygusal odaklı desteklerin içinde kabul edilen maneviyatın önemi gittikçe artmaktadır.

Maneviyat dini inançları da kapsayan değerler bütünüdür. Maneviyat bağlanma, şefkat duyma, umut, bilgelik, sevgi gibi insana huzur ve mutluluk veren değerler ve aşkın olanla, bir diğer deyişle yaratıcıyla ilişkiyi kapsar. Maneviyatın içerdiği alanlar birkaç başlık içerisinde toplanmıştır. Buna göre maneviyat; ilk olarak insanlarla ilişkilerde sevecenlik, anlayışlı ve yardımsever olmak gibi insanlarla olumlu ilişkileri içeren hümanist maneviyat, ikincisi doğadaki güzellikleri hissetmek, örneğin güneş doğarken huzur hissetmek, kâinatın bir parçası olduğunu hissetmek gibi doğa olayları ve evrenle ilişkili olan maneviyat, son olarak da kişinin inandığı dinin değerleriyle kendini iyi hissetmesi dini maneviyat olarak tanımlanmıştır. Dini/manevi değerlere sahip insanlar stresle daha etkin mücadele etmektedirler. Manevi değerlere sahip olmanın insanı iyileştirici gücü ve ruh sağlığını korumadaki önemi üzerine birçok çalışma yapılmış, maneviyat duygusal odaklı başa çıkmada etkin görülmüş ve birçok terapi çeşidine dahil olmuştur. İKM'ler üzerinde yapılmış bazı çalışmalar dini/manevi değerlerin, örneğin dua etme ibadetinin olumsuz duygu ve düşüncelerle başa çıkmada, özellikle tükenmişliğin depersonalize olma boyutunda etkili olduğunu göstermiştir.

Bu çalışmada İKM'lerin algıladıkları sorunlar, bu sorunlarla başa çıkma tarzları, başa çıkmada manevi kaynaklardan yararlanma ve manevi desteğe ihti-

yağ duyma durumları araştırılmıştır. Nitel yöntemlerle yürütülen çalışmada 10 infaz koruma memuru ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre; infaz koruma memurları iş koşulları nedeniyle olumsuz duygu ve düşünceler yaşamaktadırlar. Bu sorunlara karşı psikolojik olumsuz başa çıkma yöntemleri olan tükenmişlik, stres, öfke gibi duygu, düşünce ve davranışlar tespit edilmiştir.

Olumlu başa çıkma kaynakları arasında ibadetler, Allah' inancı ve buna bağlı olarak her şeyin bir anlamı ve amacı olduğu yer almaktadır. İKM'lerin işlerinin tanımındaki "ıslah" görevlerini "başkalarına yardımcı olma, iyiyi tavsiye etme" gibi dini değerler etrafında gerçekleştirenlerin işlerine karşı daha olumlu düşüncelere sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Bir diğer bulgu olarak; İKM'ler psikolojik iyi olma halini sağlamada uygun dini manevi desteklere ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Bu doğrultuda, "bağışlayıcı olmak, kendine değer vermek, öfke kontrolünün erdemli bir davranış oluşu" gibi İKM'lerin ihtiyaç duydukları konularda içerik hazırlanarak manevi destek/bakım programları oluşturulması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Manevi Destek/Bakım, İnfaz Koruma Memuru, İçsel Destek Kaynakları, Dışsal Destek Kaynakları, Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma.

GİRİŞ

Ceza infaz kurumları suç işleyen kişilerin cezalarını infaz edildiği yerlerdir. Bu kurumların bir diğer önemli görevi hükümlülere ıslah ederek topluma yeniden kazandırmaktır. İslah kapsamında, hükümlülere yönelik meslek edindirme, çeşitli konularda eğitim, dini danışmanlık gibi programlar yürütülmektedir. Dünyada ve ülkemizdeki uygulamalara bakıldığında "infaz koruma memurları"¹ (yürürlükten kaldırılan ve toplumda yaygın olarak bilinen adıyla gardiyanlar) ıslah faaliyetleri ile sorumlu kişiler arasındadır. Bu görev İKM'leri kapsayan tüzükte "*İlgili programlarda öğreticilik yapabilecek ya da bilgi, meslek ya da sanat nedeniyle o hizmete katkıda bulunabilecek olanlar vardiyada ya da vardiya dışında iyileştirme çalışmalarında ve kurslarda görevlendirilebilir*" şeklinde ifade edilmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki İKM'ler suçlularla yüz yüze ve yakın temas halinde çalışmaktadır, maddi iyileştirme (meslek edindirme gibi) ve manevi destek (sürekli iletişim içinde olma, kötü yönleri düzeltmeye yardımcı olma, iyi davranışlar kazandırmaya çalışma gibi) sağlamaları beklenmektedir.

İş yaşamı stresli ortamlardır (Şenol Durak-Gençöz, 2006, 154). Hizmet verilen gruplarla yüz yüze çalışanlarda, özellikle yardıma ihtiyaç duyan (depresif, üzgün, kızgın, çok hasta, çok özel ilgi gerektiren vb.) kişilerle çalışanlarda diğer mesleklere göre daha fazla stres görülmektedir. Örneğin sağlık alanında hastalarla birlikte çalışanlarda (Işıkhana, ts.) ve özel eğitim kurumu çalışanlarında (Tarak-

¹ "İnfaz koruma memuru" çalışmada "İKM" olarak kısaltılacaktır.

çı v.dğr., 2012, 31), psikiyatristlerde (Havle ve dğr., 2008, 11-12) işten kaynaklanan stres artmaktadır.

İKM'ler "şiddet, aile içi şiddet, madde bağımlılığı ve ticareti, tecavüz, pedofili, ensest, öldürme, yaralama" gibi çeşitli suçlardan hüküm giymiş sorunlu kişilerle çalışmaktadırlar. Bu suçlar televizyon karşısında haber izleyen duyarlı insanlar için üzüntü, öfke, umutsuzluk uyandıracak türdendir. Hal böyleyken İKM'ler bu ve benzeri suçlardan ceza almış birçok hükümlü ile yüz yüze çalışmak, vakit geçirmek ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmek durumundadır. Buna ilaveten hükümlülerin sadece dışarda değil, kurum içinde karıştığı şiddet olayları, çalışılan binaların yapısal şekli, kapalı ve kasvetli ortamlar oluşu, vardiyalı çalışmanın zorlukları, maaşın az oluşu gibi faktörler İKM'lerin stres, tükenmişlik depresyon yaşamalarına sebep olmaktadır (Dollard v.dğr. 1995, 26; Triplett v.dğr., 1996, 293; Schaufeli- Peeters, 2000, 19; Carlson v.dğr., 2003, 277-278; Mc Craty v.dğr., 2009, 252-272; Boudoukha v.dğr., 2011. 286; Prati-Boldrin 2011, 33; Marcos v.dğr., 2013, 1-2; Schaufeli-Peeters 2013, 20; Özkan-Bayraktar, 2015, 173; Bezerra v.dğr., 2016, 2136; Kayra v.dğr., 2017, 525; Williams, 2017; 30-33; Kim v.dğr., 2007,3; Işıkhan, 2017, 134-145; Armağan, 2004, 2; İlgün-Izgar, 2014, 112-113; Kayra v.dğr., 2017, 550-551).

İKM'ler iş koşulları nedeniyle sıklıkla olumsuz duygu düşünce ve davranışlar yaşamakta olduğu görülmektedir. Alanyazında İKM'lerin sosyal/örgütsel, duygusal/bireysel desteklere ihtiyaçları tespit edilmiş ve birçok uygulama yapılmıştır. Psikolojik iyi olma halini destekleyen manevi değerler, duygusal başa çıkma yöntemleri arasında yer bulmuştur. İş yerlerinde karşılaşılan olumsuz psikolojik süreçlere karşı maneviyat odaklı çalışmalar önem kazanmıştır.

Bu çalışmada İKM'lerin algıladıkları sorunları, bu sorunlarla başa çıkma tarzlarını, başa çıkmada manevi kaynakları nasıl kullandıklarını ve ne tür manevi desteğe ihtiyaç duyduklarını araştırmak amaçlanmaktadır.

1. TEORİK ÇERÇEVE: İNFAZ KORUMA MEMURLARININ YAŞADIĞI BAZI OLUMSUZ PSİKOLOJİK SÜREÇLER VE BAŞA ÇIKMA İLİŞKİSİ

Olumsuz olaylara karşı verilen tepkiler başa çıkma biçimlerini açıklar. Başa çıkma kişinin sorunla nasıl mücadele ettiğine göre olumlu ya da olumsuz yöntemler olarak tanımlanmaktadır, sorunu çözmeye yönelik çabalar olumlu yöntemler olarak kabul edilir. Olumsuz yaklaşımlar ise, sorundan kaçma, uzaklaşma, görmezden gelme gibi davranışlardır (Lazarus-Folkman, 1984, 141; Doğan 1999, 29; Roesch-Weiner, 2001, 215,216).

İKM'lerde sıklıkla görülen tükenmişlik, uzun süre olumsuz koşullar altında bulunan kişilerin yaşadıkları strese karşı verdikleri bir tepki, olumsuz başa çıkma şeklidir (Işıkhan, ts., 371; Aydın, 2008, 131-134; Carlson v.dğr., 2003, 285-286; Armağan, 2004, 2; Bezerra v.dğr., 2016, 2136-2137). Stres, tükenmişlik

vb. duygular, çözümü olmadığı düşünülen olaylarla İKM'ler arasında psikolojik bir mesafe koymakta (Schaufeli-Peeters, 2000, 21; Keinan, 2007, 380-381; Boudoukha v.dğr., 2011, 286-287; Prati-Boldrin, 2011, 2-3; Finney v.dğr., 2013, 3-4; Kayra v.dğr., 2017, 526; Clarke, 2014, 21-24; Izgar- İlgün, 2014, 103; Bezerra v.dğr., 2016, 2136-2137; Bringas v.dğr., 2015, 72), adeta hava yastığı görevi yapmakta ve üzüntünün psikolojik darbesinden korumaktadır. Ancak stresle başlayan ve uzun sürdüğünde tükenmişliğe dönüşen yılgınlık, yorgunluk, duyarsızlık, başarısızlık gibi duygu ve davranışlar görünürde sorundan uzaklaştırırsa da yaşam kalitesini düşürmekte olduğu için olumsuz başa çıkma yöntemleridir.

Stresle başlayan bu süreçte, organizma tehlike ve tehdit olarak algıladığı veya kabul ettiği durumlarda beden, duygu ve düşünce düzeyinde alarma geçmektedir. Bedende kalp çarpıntısı, ağız kuruluğu, sindirim sistemi ve iştah bozuklukları vb. olarak ortaya çıkarken, düşüncede ise odaklanamama, her an olumsuz bir şey yaşanabileceği beklentisi ile kendini gösterebilir. Duygu durumunda öfke kontrol kaybı, kaygılı olma, motivasyon eksikliği görülebilir (Cüceloğlu, 2000. 262-265; Finney v.dğr., 2013,3). Bu tepkiler tehlike ve tehdit algılandığı sürece devam eder, yüksek düzeyde ve uzun sürmesi halinde bireyin psikolojisine, fizyolojisine zarar verir ve tükenmişliğe dönüşür.

Tükenmişlik olumsuz koşullarda çalışan kişilerde görülen güç kaybı, sorunlarla mücadele isteğinin sürdürülememesi, bitmesi hali; “mesleki bir tehlike” olarak tanımlanmıştır (Freudenberger 1974:159). Tükenmişlik, özellikle insanlarla yüz yüze çalışanlarda daha sık görülmekte, iş verimliliği ve iş yerine bağlılık hissi düşmekte, yaşam kalitesi azalmaktadır (Maslach 2003,189; Işıkhana, ts., 367, 370, 371).

Tükenmişlik “duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıda düşme” olmak üzere üç boyutta tanımlanmıştır (Maslach ve dğr., 2001:402-403; Bal-Arı, 2008, 142). Duygusal tükenme duygusal anlamda yaşanan tükenmişliğin içsel ve en kritik yönüdür. Birey kendini yıpranmış, yorgun, güvensiz, bitkin, depresif, değersiz hissedebilir ve odaklanma sorunları yaşayabilir. İşe gitmek istemeyebilir (Maslach v.dğr., 2001, 402-403; Bal-Arı, 2008, 142). Duyarsızlaşma (Depersonalize olma) boyutunda iş ortamına, ortamındaki insanlara karşı kayıtsızlık, ilgisizlik görülebilir (Maslach v.dğr., 2001, 402-403; Bal-Arı, 2008, 142). Kişisel başarıyı düşük algılama, bireyin kendini başarısız biri olarak görmesidir (Maslach-Jackson, 1981; Maslach v.dğr., 2001, 402-403; Işıkhana ts., 367-378; Bal-Arı, 2008, 142).

İş yerlerinde stres ve tükenmişlikle birlikte sıklıkla sinizm görülmektedir. Örgütsel sinizm; iş yerlerinde çalışanların işlerinde mutsuz olmalarından kaynaklanan, çalışanları yaptıkları işten ve iş çevrelerinden uzaklaştıran, işle ilgili olumsuz düşünce, duygu ve davranışlar bütünüdür (Akdemir v.dğr., 2016, 128).

İKM'lerde yukarıda geçen stres ve tükenmişlik tepkileriyle beraber, depresyon, kaygı, işe gitmek istememek, çözüm aramamak, olduğu gibi bırakmak,

sigara, madde, alkol kullanmak gibi daha birçok olumsuz duygu ve davranışlar tespit edilmiştir (Moss, 1993, 16; Dollard v.dğr.,1995; 26-30, Zukri-Hassim, 2010, 71; Safaria, 2010; 160; Greenberg, 2012; 55-56; Mulligan, 2014; 11,18; Shin v.dğr., 2014, 45; Campos v.dğr., 2016, 205,206).

2. İNFAZ KORUMA MEMURLARINDA OLUMLU BAŞA ÇIKMA VE MANEVİYAT İLİŞKİSİ

Alanyazında iş stresiyle başa çıkmada fiziksel sorunları ortadan kaldıran çözüm odaklı (çalışma koşullarında iyileştirilme yapılması gibi) ve duygusal odaklı (iş şartlarının neden olduğu olumsuz duygu ve düşünceleri anlama, azaltma amaçlı) yöntemler tavsiye edilmiştir.

İKM'lerde görülen stres, tükenmişlik, depresyon, sinizm vb. olumsuz başa çıkma davranışları iken; aile ve arkadaşlarla vakit geçirme, stres yönetimi eğitimi alma, işle ilgili davranış becerileri ile ilgili eğitimlere katılma olumlu başa çıkma davranışlarıdır (Stalgaitis v.dğr., 1982, 3). Dini inanç, iş yeri sorunlarıyla başa çıkmada olumlu duygusal/bireysel yöntemler içinde görülmektedir (Shin v.dğr., 2014, 48).

Etkili psikolojik destekler incelendiğinde “stres aşılama eğitimi”nin İKM'ler için verimli olduğu görülmektedir. Bu eğitimde, insanların stres anındaki duygusal, davranışsal tepkilerinin farkında olmaları ve buna sebep olan olaylarla yüzleşmeleri amaçlanmaktadır. Böylece kaygı yaratan duygu ve düşünceleri kontrol etme, düzene sokma ve işlevsiz duygularla başa çıkma becerisi kazandırılmaktadır (Stalgaitis v.dğr., 1982, 3; Meichenbaum, 2008, 271; Bezerra v.dğr., 2016, 2135). Yine İKM'ler üzerinde yapılan benzer çalışmalarda stresli anların farkında olmak için “frame freze tekniği” uygulanmış ve tavsiye edilmiştir. Bu teknikte kişinin yaşanan olumsuz anda kalarak, o andaki duygulara odaklanarak ne yapmak üzere olduğunu görmesi, o an gerçekleştirilmek istenen olumsuz davranış yerine; nötr ya da olumlu bir duyguya ulaşmaya çalışması, bununla ilgili farkındalık kazanması amaçlanmaktadır. Bu çalışmalara nefes egzersizleri ile rahatlama eşlik etmektedir (Stalgaitis v.dğr., 1982, 3; Mc Craty v.dğr., 2009, 252). Bu yöntemler yaşanan olumsuz süreçleri anlamlandırmada yardımcı olan manevi bilişsel değerlerle birlikte yürütüldüğünde daha verimli olabilir.

Maneviyat bağlanma, şefkat duyma, umut, bilgelik, sevgi gibi değerler ve aşkın olanla ilişkiyi kapsar (Grof, 2002 akt. Özdoğan 2008, 77). Worthington-Aten maneviyatın kapsadığı alanları dört başlık içerisinde toplamıştır. Buna göre maneviyat; insanlarla ilişkilerde sevecenlik, anlayışlı, yardımsever olmak vb. (Hümanist maneviyat), doğadaki güzellikleri hissetmek, örneğin güneş doğarken huzur hissetmek, kâinatın bir parçası olduğunu hissetmek vb. (doğa ve evrensel maneviyat), son olarak da kişinin inandığı dinin değerleriyle kendini iyi hissetmesi (dini maneviyat) olarak tanımlanmıştır (Worthington-Aten, 2009, 124).

Dini/manevi değerlere sahip insanlar stresle daha etkin mücadele etmektedirler, Tokur (Tokur, 2011) yaptığı çalışmada stresle başa çıkma ve dindarlığını; “inanç, duygu, ibadet, içsel dini motivasyon” boyutları arasında ters yönde anlamlı ilişkiyi ortaya koyarak, dini inancın çaresizlik, anlam bulma ihtiyacını karşılayan içsel kaynaklar olduğunu belirtmiştir (Tokur, 2011, 208,212). Manevi değerlere sahip olmanın insanı iyileştirici gücü ve ruh sağlığını korumadaki önemi üzerine birçok çalışma yapılmış, maneviyat duygusal odaklı başa çıkmada etkin görülmüş ve birçok terapi çeşidine dahil olmuştur (Mulligan 2014; 5,58; Ekşi, 2017; Koç 2005; Koç 2016).

Son zamanlarda maneviyat iş yerleri için önemli bir kavram olarak görülmekte ve “iş yeri maneviyatı” başlığı altında değerlendirilmektedir. İş yerlerinde kişiler arası ilişkilerde güven hissi, anlayış, saygı gibi özellikler, sorumluluk, şefkat, merhamet gibi manevi duyguların çalışma hayatına olumlu katkıları “iş yeri maneviyatı” kavramının içeriğini oluşturmaktadır (Freshman, 1999, 321). Çalışanların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdiği iş yerlerinde psikolojik açıdan iyi olmanın önemine işaret etmişlerdir. İşini sevmek, anlamlı bulmak, çalışan bireylerin işlerine karşı pozitif düşünce ve duygu içinde olmalarını sağlamaktadır (Neal, 2000, 6; Litzsey 2003, 22-2; Sheep, 2006, 360-363; Örgenç-Günalan, 2011, 51-56).

İKM’lerde özellikle tükenmişliğin depersonalize olma, duyarsızlaşma yönü psikolojik uzaklık sağlamaktadır (Gitau, 2013, 2). Çalışanlar için maneviyat ve dini inançlar olumsuz durumu yeniden ve olumlu bir şekilde yorumlamayı ve umutlu olmayı sağlamaktadır, bu yönüyle din ve maneviyat tükenmişliğin depersonalize olma boyutu ile başa çıkmada önemli kaynaklardır (Shin v.dğr., 2014, 46-50), örneğin çalışanlarda dua etme, stresi azaltmada etkili bulunmuştur (Aydın, 2008, 154).

İKM’ler üzerinde yapılmış araştırmalarda maneviyat ve başa çıkma arasındaki olumlu ilişki tespit edilmiştir, İKM’lerde maneviyatın yüksek olması sinizm, bocalama, duygusal tükenmişlik gibi olumsuz duygu ve düşünceleri azaltmaktadır. Aynı zamanda maneviyat anlam bulmayı, sükûneti artırırken, sebatlı olmayı, kendine güveni, varoluşsal yalnızlığı azaltmakta, profesyonel olarak işe odaklanmayı desteklemektedir ((Zukri-Hassim, 2010, 71; Williams, 2017, 152; Safaria v.dğr., 2010, 165).

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin analizine yer verilmektedir.

Çalışma Grubu: Bu çalışmaya öncülük eden bilgiler, Muş Alparslan Üniversitesi’ne formasyon dersi almak ve öğretmen olmak için yurdun dört bir yanından gelen İKM’lerle görüşmelerden elde edilmiş ve yapılandırılmıştır.

Çalışma planı hükümlülerin manevi ihtiyaçlarını tespit ve cezaevindeki Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin hükümlülere faydalı olma durumu üzerine yapılmaktayken, ön bilgi edinmek amacıyla İKM'lerle görüşmeler esnasında başka bir ihtiyaç açığa çıkmıştır. İKM'ler cezaevinde verilen manevi destek hizmetinin hükümlü odaklı olduğunu, kendilerinin de manevi desteğe ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşünce dikkate alınıp, İKM'lerin manevi destek ihtiyaçları üzerine çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışma grubunun belirlemede “amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde katılımcılar, probleme uygun niteliklere sahip olan kişiler arasından seçilmektedir (Büyüköztürk v.dğr., 2009, 90). Bu araştırma için çalışma grubunun temel ölçütü; infaz koruma memuru olarak çalışmış ya da halen çalışıyor olmaktır. Buna göre toplamda 10 İKM'nin görüşleri temel analiz için yeterince detaylı ve uygun görülmüştür.

Veri Toplama süreci: Bu araştırma nitel yöntemlerle yürütülmüştür. Dolurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlı bilgi edinilmesini önlemesi açısından nitel araştırma türleri önemlidir (Yıldırım-Şimşek, 2016, 41-47). Baştan belirlenmiş soruların ulaşamadığı derin duygu ve düşüncelerin ortaya çıkarılması açısından bu çalışmada nitel yöntemler tercih edilmiş, çalışma grubuna yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiş, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanınarak mülakat yapılmıştır. Bu sorular ne tür manevi desteklere yöneldikleri ve manevi desteğe ihtiyaç duyma durumlarını tespit etmek ve ihtiyacın nasıl karşılanabileceğini araştırmak amacıyla şu şekilde hazırlanmıştır:

- 1- İş yerinizle ilgili duygu ve düşünceleriniz nelerdir?
- 2- Stresle nasıl başa çıkıyorsunuz?
- 3- Ceza infaz kurumlarındaki manevi destek uygulaması ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Görüşme sorularının hazırlanmasında; soruların kolaylıkla anlaşılması, yönlendirici olmaması gibi ilkelere dikkat edilmiştir (Bogdan-Biklen, 1992, 9). Hazırlanan soruların amaca uygunluğu, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol etmek için çalışma iki Eğitim Bilimleri, bir Psikolojik Danışma ve Rehberlik alan uzmanının görüşlerine sunulmuştur.

Bu araştırmada geçerliliği sağlamak için aşağıdaki önlemler alınmıştır:

Nitel analiz uzmanlarından bilgi alma, katılımcılara kimliklerinin gerekli olmadığı ve açıklanmayacağı, araştırmalarda bir sorun, durum, konu vb. ile ilgili görüşlerin açığa çıkarılmasının hedeflendiği, elde edilen verilerin durumu iyileştirmek, soruna çözüm bulmak vb. amaçlar için önemli olduğu bilgisi verilmiştir. Araştırma konusunun seçilme nedeni ve süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanması, verilerden elde edilen sonuçların birbirleriyle ve alanyazınla ilişkilendirilerek rapor edilmesi, görüşme yapılan İKM'lerden doğrudan alıntılar yapılması ile araştırmanın inanılabilirliği yükseltilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçların benzer özelliklerdeki gruplara ya da ortamlara aktarılabilir şekilde olduğu düşünülmektedir.

Yazılı olarak getirilen bilgiler ve görüşmeler betimsel ve içerik analizi teknikleri ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerinin çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden sonuç ilişkileri çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir (Yıldırım- Şimşek, 2016, 256). İçerik analizinde ise genel olarak elde edilen verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkiler elde edilmeye çalışılır. Betimsel bir yaklaşımla gözden kaçabilen temalar bu yöntemle keşfedilebilir (Yıldırım-Şimşek, 2016, 256-273). Etik duyarlılık gereği öğrencilerin isim ve soy isimleri kullanılmamış öğrenciler katılımcı; K1, K2, K3 ... K9 şeklinde kodlanmıştır. Başka değişkenler anlamlı bir farklılık oluşturmadığı için kodlama sürecinde dikkate alınmamıştır.

4. BULGULAR

Çalışma grubu iş değiştirmek amacıyla eğitim almaya gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Yaptıkları işle ilgili maddi ve manevi zorluklar onları iş değiştirme çabasına girmeye yöneltmiştir. Öğrencilerin düşünceleri ile alanyazında tespit edilmiş düşünce, duygu ve davranışlarda benzerlik görülmüştür. İKM'lerde stres, tükenmişlik, kaygı, yılgınlık, bezginlik, vazgeçme, devam etmek istememe sıklıkla yaşanmaktadır. Aşağıda İKM'lere sorulan sorulara verilen cevaplar alanyazınla benzer bulgular ortaya koymaktadır, elde edilen bulgular aşağıda tasnif edilmeye çalışılmıştır.

4.1. İKM'lerin İş Yeri ile İlgili Duygu ve Düşünceler

Alanyazında mesleğin maddi ve manevi zorlukları ortaya konulmuş, bu çalışma için yapılan görüşmelerde benzer bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre İKM'lerin ortak görüşleri; maaşın yetersiz bulunması, vardiya usulü çalışmanın günlük yaşam akışına uymaması, cezaevinin fiziksel ortamının kasvetli bulunması, sorunlu insanlarla ilgilenmenin güçlükleri, mesleğe saygı duyulmadığının düşünülmesi gibi işin maddi ve manevi zorlayıcı koşulları olduğu yönünde birleşmiştir. Hepsisi işe girmeden önce çalışma şartları ve ortamla ilgili çok fazla bilgi sahibi olmadıklarını, ilk etapta iş sahibi olmayı amaçladıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda iş yeri hakkında düşüncelerine ilişkin bazı İKM ifadelerine yer verilmiştir.

“Açıkçası iş sahibi olabilmek için çokta bilgi sahibi olmadım yeter ki işimiz olsun dedim. Kendi bölümüm İslami İlimler normalde ama mecburiyetten iş bulamadığımızdan dolayı infaz koruma memuru olduk.” K1

“İşe girmeden önce kafamda işle ilgili bazı fikirler vardı. Ama yaşarken görüyorsun çok zor, çok bocaladım. Zor bir iş, zihnen yoruluyorum, başta iş sahibi olmak istediğim için bu işe girdim ama iş değiştirmek istiyorum. Öğretmenliğin maaşı, tatili, öğrencilerle çalışması cazip geliyor. Orda (iş yeri) hapiste gibiyim. Bazen hükümlülerin sorunları o kadar büyük ve üzücü geliyor ki, kendi evimdeki ailedeki olaylar basit geliyor ilgilenemiyorum, ama bu

yanlış. Böyle bir güçsüzüm, bıkkanım nasıl anlatayım, hiçbir şeyin ucundan tutamıyorum. Artık bu işi yapmak istemiyorum.” K5

“Cezaevi bildiğiniz ortamlar gibi değil iş arkadaşlarımızla iyiyiz, idareciler iyi ama sorun bunlar değil. Ben zaten iş yerine geldiğim ilk gün şok geçirdim. Göz taraması var, çelik kapılar var. İçeri cep telefonunu sokamıyorsun. Hani bi belediyeye gidersin fatura yatırırsın, bi bankaya gidersin öyle bir ortam değil. Ne insanı ne binası başka hiçbir yere benzemiyor. Hastane kötü ama ora gibi de değil. Oradaki herkese canı yürekten geçmiş olsun dersin. Amca yeğene tecavüz etmiş, normal diye düşünüyor. Pis kötü insanlar, insan bile değil bunlar.” K6

“Bizim başımıza gelmedi ama bir cezaevinde hükümlünün biri koğu su ateşe vermiş bi kaç İKM dumandan zehirlenmiş biz de korkuyoruz kimlerle yaşıyoruz bazı günler daha kötü hissediyorum neden bilmiyorum her dakika başıma bişey gelir mi akşam eve gider miyim diye düşünüyorum.” K8

İKM’ler mesleklerinin toplumda tam olarak bilinmemesi ve olumsuz önyargılarla karşılaşmaları nedeniyle stres, üzüntü, öfke gibi olumsuz duygular yaşamaktadırlar. Bazı araştırma bulgularına göre, İKM’ler özellikle aileleri, çocukları için işlerinin saygın olmasını, polis memurluğu gibi itibar kazanmasını istemektedirler (Özkan-Bayraktar, 2015, 182). Aşağıda mesleğin toplumdaki saygınlık durumu, aile ve toplum ilişkileri üzerindeki etkisine dair bazı İKM görüşleri yer almaktadır.

“... Cezaevinde hükümlülerle tartıştığın zaman illaki etkiliyor. Aldığım tehditler illaki benim günlük hayatıma istemesem de yansıyor, hükümlülerin bize karşı psikolojik baskısı olunca illaki biz bunu eve geldiğimizde ana babamıza veya dışarıda arkadaş çerçevemize yansıtıyoruz. Görülüyor yani söylüyorlar sen işe başlamadan önce bu kadar sinirli değildin. Sen işe başlamadan önce bu kadar ön yargılı değildin. O kadar çok pislik görüyoruz ki bu bizim sosyal yaşamımızı etkiliyor. Bu da bizde yani bizim gibi üniformalı mesleklerde yoğun bir şekilde tükenmişlik etkisi yaratıyor.” K3

“Yaptığımız işin ne olduğunu anlatmak zor oluyor. Belli kalıplar var toplumda, “ha gardiyansın sen öyle mi” diyorlar. Kafalarda bi gardiyan önyargısı var. Şöyle sanki hükümlülerini biz zorla hapse atıp her türlü kötü davranıyoruz gibi işkence olsun rüşvet olsun, öyle şeyler geliyor insanların aklına.” K7

“Bir türkücü infaz koruma memurlarına resmen hakaret etti televizyonda. Dedi ki siz niye içerdeki hükümlülere gereğini yapmıyorsunuz, neden şiddet uygulamıyorsunuz. Ama bizim böyle bir şey yapmamamız gerektiği yasalarda belli. Benim görevim orda hükümlünün ıslahını yapmak, benim orda hükümlüye dayak atmak, dövmek gibi bir hakkım yok, yetkim de yok. O türkücü bize diyor ki niye böyle yapmıyorsunuz. Sonra da hakaret ediyor. Ben bu hakaretin altında kalmadım gitim şikâyetinde bulundum. Bu gibi ağır cezadan gelen hükümlüler hakkında toplum başka söylüyor, yasalar başka söylüyor. Bizde bu ikisinin arasında kalıyoruz maalesef.” K4

4.2. İKM’lerin Hükümlülere İlişkin Düşünceleri

Yurtdışı çalışmalarda İKM görevini yapan kişilerin (correctional officer) hükümlülere ilişkin görüşleri iki kutupta değerlendirilmiştir. Bu iki uçtan biri

hükümleri hata yapan ve insan olarak kabul eden “empatik senaryo”, diğeri de hükümlüleri güvenilmez, manipülatif ve “kirli” olarak gören “insanlık dışı senaryo” dur. Bu görüşler İKM kültürü olarak aktarılmaya devam eden, hükümlülerle ilgili tecrübeli İKM’lerden, toplumdaki, tv den vb. çevrelerden edinilen bilgilerden oluşmaktadır. (Chenault, 2010, 27). Bu çalışmada hükümlülerle ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerin oluşumunda literatürü destekler mahiyette çevresel koşulların önemine dair veriler elde edilmiş, buna ilaveten hükümlüye bakış açısında suçun türünün etkili olduğu dikkati çekmiştir. Aşağıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere tecavüz, şiddet, cinayet gibi suçlar işlemiş hükümlülere İKM’lerin bakış açısı olumsuzdur ve birlikte çalışmak duygusal açıdan zorlayıcıdır. Buna karşı, kader mahkûmu olarak görülen, iftiraya uğradığı düşünülen, kendini korumak isterken başkasına zarar veren ya da kendini değiştirmek isteyen hükümlülere karşı bakış açısı daha olumludur. Hükümlülerle olumlu ilişkiler İKM’lerin meslekleriyle ilgili amaç edinmelerine yardımcı olmakta, iş stresiyle başa çıkmalarını sağlamaktadır. İlgili görüşlere başa çıkma başlığı altında daha geniş yer verilecektir.

Hükümlülerle ilgili olumsuz ifade ve düşünce örnekleri şu şekildedir;

“Mesela Ağrı’da yaşanan en son olay, Leyla denen o küçük kızın öldürülmesi olayıyla ilgili o kızın öldürme iddiasıyla birini getirdiler. İster istemez bütün toplumun vicdanını yaralayan bir insanı görünce direkt hani bir kaşık suda boğasın geliyor ama kanun ve yönetmelikler seni engellediği için bocalayıp duruyorsun ister istemez o da seni etkiliyor. Bazen rüyalarına giriyor. Diyorsun ki aslında bunu boğmalıyım bu topluma zarar ama yapamıyorsun. Mesela polis o kişi ile bir kere muhatap oluyor ama sen gece gündüz onu görüyorsun ve onu doyuruyorsun. Kanun sana diyor ki ihtiyaçlarını karşıla. Öyle bir adamın ihtiyaçlarının karşılanmamasının gerektiğini düşünüyorsun aslında ama karşıyorsun mecburen kurallar gereği. Ona yemek götürürken tiksiniyorsun, ona yatak vermek istemiyorsun, onu revire çıkartırken öldürmek istiyorsun, devletin imkânlarını ona kullandırıyorsun, görevin bu ama tiksiniyorsun ve bu tiksinti sende bir müddet sonra psikolojik sorunlara hatta tıbbi rahatsızlıklara bile neden oluyor.” K1

“Biz orada eğitim, beslenme sağlık temizlik her şeyden sorumluyuz, farkında olduğumuz ya da olmadığımız, bize karşı husumeti olan olur mu çıktıktan sonra karşımıza çıkan olur mu bilmiyoruz. Söylediğimiz bir söz, tavsiye düşmanlığa sebep de olabilir. Mesela bir şey ister, verilmesi kanunen yasaktır, ama hükümlü sana dış biler.” K9

“Bizim başımıza gelmedi ama cezaevinde öyle şeyler oluyor ki, mahkûm koğuşu yakmış, İKM’ler zehirlenmiş. Saldıranı var, yaralayanı var. Mafya terör grupları tehdit ediyormuş mesela. Biz bu kadar yaşamadık ama neler duyuyoruz. Can güvenliğimiz yok. Üstelik asker ve polis gibi çalışıyoruz ama maaşımız, itibarımız az. Onlar en fazla 72 saat gözaltında tutuyor sonra biz yüz yüze yaşıyoruz bu insanlarla, adamın tek muhatap olduğu sensin, bir süre sonra kızması düşünceleri öfkesi her şeyinin muhatabı sen oluyorsun” K10

Hükümlülerle ilgili olumlu bakış açısı içeren bazı İKM ifadeleri aşağıdadır;

“Mabkûma karşı olumsuz düşündüğüm zamanlarda benim o görüşümün yanlış olma ihtimali de yüzde 50’dir diye düşünüp çok ta fazla öz yargılı davranmayı bazı duygularımı frenleyebiliyorum. Mesela bir hükümlü içerdeyken eşi vefat etti. Ardından kısa bir süre sonra baldızı vefat etti. Adam eşinin öldüğünden daha çok üzüldü ağladı. Bu adamı psikoloğa götürdüler. Orada diyorlar “Sen hayırdır, eşin öldü tamam, peşinden baldızın öldü daha çok yaygara yaptın”. Adam anlatıyor. Çocuklarımı baldızıma bırakmışım, şimdi onlara kim bakacak diyor. Bu kadar çok ağlamasının nedeni meğer buymuş. İçerdiğini bilmeden, uzaktan bakan birinin aklına daha başka şeyler gelebiliyor. Bu tür olaylar geldikçe bu aklıma geliyor ve daha profesyonel ve daha soğukkanlı bakıyorum olaylara.” K3

“Gelen giden mektupları okuyorum. Çok hasret var, pişmanlık var üzüntü var, mesela kadın çocuğunu mektupla büyütüyor. Çocuk baba tarafında, anne cezaevine girince baba başkasıyla evlenmiş. Anne hırsızlık yapmış, 3 yıl hapis cezası almış. Çocuğu getirmek istemiyorlar, kadının ailesi, yani çocuğun anneannesi teyzesi fotoğraf gönderiyor.” K7

“Allah kimseyi düşürmesin. Bakıyorsun adam işine gidiyor, giderken trafik kazası yapıyor, bir anda hayatı değişiyor. Kimsenin içini bilmiyorsun, buraya düşmüş, bunlar kader mabkûmu işte.” K5

4.3. Başa Çıkma Stilleri ve Süreçleri

İKM'lere stresten uzaklaşmak için neler yaptıkları ile ilgili bilgi edinmek amacıyla “Stresle nasıl başa çıkıyorsunuz” sorusu yöneltildi. Görüşmelerde alanyazını destekler biçimde stres, tükenmişlik, yılgınlık, depresyon içeren, olumsuz başa çıkma ifadelerine rastlanmıştır. Olumlu başa çıkmada ise yine alanyazını destekler biçimde aile desteği, kendine zaman ayırma görülmektedir. Duygusal başa çıkma kaynağı olarak dini ve manevi değerlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Başa çıkma durumuna ilişkin veriler ve değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

4.3.1. Olumsuz Başa Çıkma

Yukarıda işle ilgili görüşlerdeki olumsuz duygu ve düşünceler olumsuz başa çıkma örneği teşkil etmektedir. Buna ilaveten bazı ifadelerden tükenmişliğin duyarsızlaşma boyutu açık bir biçimde görülmektedir;

“Kendimi ben hapse girmiş gibi hissediyorum, Günler öylece gelip geçiyor, pek bişey yapmıyorum, akışına bıraktım...” K5

“Huzursuzum, sürekli bir üzüntü, başıma felaket gelmiş hissi içindeyim, hükümlülerden çok etkileniyorum, onların üzüntüleri hayatlarının boşa geçiyor olduğunu görüyorum, üzülüyorum.” K7

Sigara içme ise yaygın bir stresle baş etme aracıdır. Sigara strese karşı güvenlik sağlayıcı görevi görmektedir, sigara içince sıkıntılardan uzaklaştığını hissetmek oldukça sık rastlanan bir durumdur. Görüşülen 8 İKM sigara içtiğini belirtmiş, bu kişilerden ikisi sigara kullanmayı doğrudan işle ilişkilendirerek ifade etmiştir;

“İş ortamı bazen çok bunaltıyor, fırsat buldukça sigara içerim, içki içmiyorum.” K5

“Sigarayı iş yerinde daha çok arıyorum (istemek anlamında).” K6

4.3.2. Olumlu Başa Çıkma

Alanyazında İKM'lerin kaygı, endişe ve gerginlikle başa çıkmalarında aile ve yakın çevre ile kurulan olumlu ilişkiler, iş arkadaşlarıyla sohbet edebilmek, kendine vakit ayırma, hobi edinme ve anlamlı bir hayat görüşü (Dollard v.dğr.,1995; 28-30; Morgan v.dğr., 2002; 157-160; Mc Craty v.dğr., 2009, 252; Gould v.dğr., 2013, 45-47) tespit edilmiştir. Bu çalışmada alanyazınla benzer sonuçlar elde edilmiştir, buna göre bazı ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“Çocuklarımı görünce tüm dünya benim oluyor, rahatlıyorum.” K3

“Mesai dışında kendime ait dükkânda mobilya yapıyorum. Mutfak dolabı, gardirop, ayakkabılık, müşteri ne isterse. Bunu para kazanmak kadar kafam dağılsın diye de yapıyorum, burada çalışmak bana huzur veriyor.” K10

Olumlu başa çıkmada hükümlülerle kurulan olumlu ilişkiler ve özellikle dini düşünceler dikkati çekmiştir, bu yöndeki ifadeler aşağıdadır.

“Bazı hükümlüler sudan çıkmış balık gibi, ne yapacaklarını bilmiyorlar. Onlarla sohbet etmemizden, yol göstermemizden memnun oluyorlar. Bazıları bir anda burada buluyor kendini, anlık bi öfke, çaresizlikten hırsızlık yapma gibi. Çıkınca daha düzgün bir hayat yaşamaya çalışacaklarını, eğitim alırlarsa tabiiye sonrası devam edip edemeyeceklerini soruyorlar, yardımcı olmaya çalışıyoruz. Biz de Allah rızası için dışarda öğrenemediğini burada açılan mesleki eğitim kurslarıyla öğrenebileceğini anlatmaya yol yordam göstermeye çalışıyoruz.” K7

“Müslüman bir ülke oluşumuzdan dolayı gerek hükümlülerde gerekse memurlarda dini bir temel mevcuttur. Bizim de bütün bu olumsuzluklara dayanmamızı sağlayan bu Allah korkusudur. Sonuçta karşındaki hükümlü de olsa bir insandır. Bizim anlayışımız yaratılanı yaratandan ötürü sevmektir. Benim anlayışım amirlere olsun hükümlülere olsun bu şekildedir. Bu dini duygular bizde öfke kontrolü sağlamaktadır. Bu duyguları Allah'ıma şükür kıldığım namazlar sayesinde alıyorum. Namaz kılmak Allaha yakın olmak, onun her zaman beni kontrol altında tuttuğunu bilmek bir nevi dini manevi destek oluyor bana. Yani kendi kendime bu desteği sağlamaya çalışıyorum.” K3

“... Bir taraftan hükümlülerle uğraşmanın sıkıntıları, zorlukları bir taraftan da hayat mücadelesi gerçekten yoruyor. Bazen tükenmişlik, bitmişlik duyguları yaşıyorum. Çok şükür İslami İlimler geçmişim olduğu için bir nevi kendimi toparlıyorum.” K2

“Ben daha evvel kuran kursu eğitmenliği yapıyordum suça bulaşmamış simaların topluma kazandırılması için çalışıyordum. Şimdi de suça bulaşmış simaları topluma kazandırmak istiyorum. Çünkü devlet infaz ve koruma memurunu tanımlarken şöyle tanımlar; hükümlülerin ihtiyacını karşılamak ve onları topluma kazandırmak diye tanımlar. Ben İslami İlimlerle bilgilenmişsem, o ilimleri öğrenmişsem suça bulaşmış insanlardan birini kurtarabilirsem eminim ki suça bulaşmamış insanlarla uğraşmaktan daha faydalı bir iş yapmış olurum. Suçsuz birine kurani, peygamberi öğretmek ne kadar güzel bir şeyse, suçlu birine kurani peygamberi öğretmek veya cezaevinin dışına çıktığında suça bulaşmaması gerektiğini öğretmek çok daha güzel bir şey geliyor insana. Öğretmenin öğrencisine öğrettiğinden daha büyük rahatlık alıyorsun. Bu da çok büyük güzelliiktir gerçekten.” K1

“Bazı hükümlülerin tutuklu süreleri oluyor. Hepsi suçlu olmuyor. Mahkeme süreci sonrasında suçundan aklanarlarda oluyor. Bu yüzden hiçbirine ön yargıyla yaklaşmıyoruz. Ben Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi mezunu olduğum için cezaevinde kuran kursu öğrenimi kursu açtım. Bu kursa çoğu 20 yılın üzerinde ceza almış hükümlüler geldi. Kurs sonunda hocam sizden Allah razı olsun sayenizde hatim indirdim, kuran kerim okumayı öğrendim diyenler oluyor. Bu geri dönüşler tabii ki bizi mutlu ediyor. Bir öğretmen adayı olarak onlara kurs verirken öğretmenlik ve bilgilerim tazeleniyor. Bu da ayrı bir güzellik katıyor.” K4

Manevi açıdan sağlıklı olmak iletişimi beslemektedir (Hawkes, 1994, 3). Buna ilaveten İKM'lerle yürütülen bazı çalışmalarda, hükümlülerle iletişim şeklinin işe bakış açısı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. İKM'lerde hükümlülere yönelik olumsuz duygu düşünceler arttıkça işe yönelik tutum doğru orantılı şekilde negatif olmaktadır. Hükümlülerin nasıl algılandığı, işle ilgili olumsuz duyguların artması veya azalmasında etkili olmaktadır. Hükümlülere karşı olumlu yaklaşımları olan İKM'lerin iş stresi seviyeleri düşüktür. Bunun aksine hükümlülere karşı anti sosyal ve soğuk davranan İKM'lerde stres düzeyleri daha yüksektir (Marcos v.dğr., 2013, 3-4).

Bu çalışmada görüşülen İKM'lerden bazıları hükümlülere karşı olumlu yaklaşımlarını dini dünya görüşleri veya İslami ilimler fakültesi mezun olmalarının gereği olarak açıklamışlardır. Allah rızası gözeterek “topluma kazandırma, yol gösterme, iyiyi tavsiye etme” sorumluluklarını yerine getirdiklerini belirtmişlerdir.

Hükümlülere yönelik bu olumlu tutum manevi ve dini değerlerden beslenmekte, işle ilgili anlam ve amaç kazanmada İKM'lere yardımcı olmaktadır. Bu durum aynı zamanda İKM'lerin kendileriyle ilgili yönetmelikte geçen “ıslah faaliyetlerine katkıda bulunma” görevini desteklemektedir. Alanyazında çalışmayı destekler mahiyette, hükümlülerin “ben kötüyüm” düşüncesini iyileştirmeye yönelik çalışmalar önemli görülmüştür (Demir 2009, 60).

4.4. Manevi Destek İhtiyacı

Bazı çalışmalarda iş yerlerinde yaşanan tükenmişlik için manevi destek programları önerilmektedir (Shin v.dğr., 2014, 53). Ülkemizde manevi destek hükümlülere yöneliktir, ülkemizde yürütülen bazı çalışmalarda cezaevi personelinin de manevi destek ile ilgili bilgi sahibi olmasının önemine vurgu yapılmış (Altıntaş, 2019, 107), personelin ihtiyaçlarının tespit edilip, manevi destek yapılması (Işık, 2010, 262) önerilmiştir. Bu çalışmada görüşülen İKM'ler bu hizmetten yararlanmak istemektedirler. Aşağıda ilgili bazı İKM ifadelerine yer verilmiştir.

“... Yani benim çalıştığım iş yeri biraz sıkıntılı, iş yerinde bu sıkıntılara rağmen psikolojik destek alabileceğim bir bölüm yok. Ancak kendimizi gitmemiz lazım, Halk eğitim merkezlerinden veya dışarıdan alabileceğimiz psikolojik destekler oluyor.” K4

“Tabii ki, hükümlülere yönelik cezaevi psikologları var. İsterlerse memurlarda yararlanabiliyor. Eğitim merkezlerimizde var. Mesela bu bölgede Erzurum'da var. Psikolojik

destek almak isteyenler dilekçeyle oraya başvurabiliyor. Kurumda bir haftalığına oraya gönderebiliyor destek almak için.” K3

“Birkaç defa psikiyatrye gittim. Mahkumlarla uğraşmanın sonucu mide rahatsızlıklarım çıktı. Psikiyatriden ilaç aldım. Kapalı ceza evinde 20 yıl revircilik yaptık açığa geçince biraz rahatladım. Çünkü revircilik zordu. Onları hastaneye çıkarmak, hastalıklarıyla uğraşmak baya yordu. Oradan ayrılınca biraz daha rahatladım ve ilaç kullanmayı bıraktım.” K2

Dini/manevi değerlere sahip olmak önemli bir başa çıkma kaynağıdır, umutsuzluk, düşmanlık ve birçok olumsuz duygu ile başa çıkmada dini kaynaklar durumu yeniden ve olumlu yorumlamaya imkân vermektedir, olumsuz bilişi değiştirmede dini inanç önemli bir kaynaktır (Batan-Ayten, 2015; Summermatter, 2017, 87-88; Şirin, 2018; Kara, 2019, 525). İKM’lerin sıklıkla yaşadığı tükenmişlik duygusunun özellikle depersonalize olma boyutu ile başa çıkmada (Shin v.dğr., 2014, 51) güçlü bir hayat görüşü tesis etmede (Stalgaitis v.dğr., 1982, 3) dini inanç etkili bulunmuştur. İKM’lerde stresle başa çıkmada dua etmek gibi ibadetlerin yararlı olduğu tespit edilmiştir (Mulligan, 2014, 23).

Bu çalışmanın çıkış noktası İKM’lerin hükümlüler kadar kendilerinin de dini/manevi desteğe ihtiyaçları olduğunu beyan etmeleridir. Hükümlülere verilen manevi destek hizmeti İKM’ler tarafından yararlı bulunmuş ve benzer bir hizmetin kendileri için de düzenlenmesinin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Aşağıda bazı örnek ifadeler yer almaktadır;

“... İbadetlerimi yerine getiriyorum ama daha fazlasına ihtiyacım olduğunu hissediyorum. Kendimizi iyi hissetmemizi sağlayacak dini konularda açıklamalar bize yardımcı olabilir.” K9

“Yaşadığımız sıkıntılara Allah’ın verdiği güç ile sabır ile dayanıyoruz. Mesela haftalık vaiz geliyor kuruma mahkumlar bu manevi desteği vaizden almaya çalışıyorlar. Ama bize böyle bir destek verilmiyor. Olsa iyi olurdu ama. Mesela haftalık gelen vaizin memurlarla da sohbet etmesi, onlarla da ilgilenmesi iyi olurdu.” K4

“Mahkûmlara yönelik manevi destek bize de verilse iyi olur, ya da benzeri, bilmiyoruz, içinde olduğum psikolojiyi ben anlatabilirim, nasıl bir yardım gerekli içeriği ne olur bilmiyorum.” K7

“İşte üzülüyoruz, yoruluyoruz. Bunları biliyorum ama beni nasıl etkiler bilmiyordum. Örneğin ben ilk kez sizinle konuşurken tükenmişlik gibi şeyler duydum. Allah büyük diyoruz, dini konularda inancımız tam, ama bilgide eksiklerimiz var”. K5

“Dini konularda mesela sabır gibi, bizim de ihtiyacımız var.” K8

Bu ifadelerden iş yerinde maneviyatla ilgili çalışmaların, özellikle insanlarla yüz yüze çalışılan, psikolojik açıdan zorlayıcı mesleklerde yararlı olacağı çıkarımı yapılabilir.

İKİM'lerin işle ilgili duygu ve düşünceleri, destek kaynakları ve ihtiyaçlarına ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda sistematik olarak görülmektedir.

Boyut	Alt Boyutlar	Kaynaklar
İKİM olumsuz duygu ve düşünceler	Stres Sinizm Kaygı Tükenmişlik Değersizlik hissi İşin sevmeme	* Maaşın düşük olması, çalışma saatlerinin yorucu bulunması * Sorunlu insanlarla yüz yüze çalışmanın zorluğu * Algılanan sosyal ve psikolojik desteğin yetersizliği * Psikolojik süreçlerle ilgili bilgi sahibi olmama

Boyut	Alt boyutlar	Kaynaklar
Başta çıkmada dış destekler	Aile Sosyal Kurumsal	* Aile bireyleriyle vakit geçirme * İş arkadaşlarıyla vakit geçirme * İş arkadaşları ve yöneticiyle anlaşma

Boyut	Alt boyutlar	Kaynaklar
Başta çıkmada iç destekler	Maneviyat	* Kendine zaman ayırma * Hobilere vakit ayırma * Dini değerler - Dua etme - Allah'ın varlığına güvenme, dayanma - İş ile ilgili amaç ve dini amaç sahibi olma, - İş ile ilgili dini anlamlandırma

Boyut	Alt boyutlar	Kaynaklar
Manevi destek ihtiyacı	Anlam bulma Değerli hissetme Hükümlülerle ilişkilerin düzenlenmesi ihtiyacı	* Manevi ve dini değerler * İlgili uzmanların İKİM'lere uygun destek programı hazırlaması

Hükümlülerin kendileri ve çevreleri ile barışık olmaları için sağlam düşünce yapısına ihtiyaçları vardır (Demir, 2009, 44). Manevi destek programları hükümlülerin zihinsel sağlığını iyileştirmeye yöneliktir (Işık, 2009, 122; Çoştu, 2011, 36), bu amaca ulaşmak için hükümlülere ihtiyaç ve ilgilerine uygun dini içerik oluşturulması (Özdemir, 2002, 78; Çınar, 2016, 147-148; Çoştu, 2011, 34-40) önemlidir. Buna paralel olarak İKİM'lerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve manevi destek programlarının oluşturulması önerilmiştir (Özdemir, 2002, 78). İKİM'ler manevi danışmanlıkla ilgilerse hükümlüleri buna yönlendirmektedirler (Altıntaş, 2019, 107).

İKİM'lerin hükümlülerle ilgili düşünceleri psikolojilerini ve iş hayatlarını etkilemektedir. Bu nedenle diğer personelle işbirliği içinde çalışmaları, hükümlü psikolojisi ile ilgili bilgilendirilmeleri (Işık-Demir, 2012, 62, 39), hükümlülere yönelik programları tanımaları önemlidir. İKİM'ler suçlu profilini tanırlar ve nasıl

yardım edebilecekleri konularında bilgilendirilirse görevlerini anlamlı bulmaları ve iş verimlilikleri artacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İKM'lerde stres, tükenmişlik, sinizm, anlam kaybı, bıkkınlık, kaygı öfke gibi olumsuz psikolojik süreçlere işaret eden ifadeler tespit edilmiştir. İKM'ler hükümlülere olduğu gibi kendilerine de yaşadıkları süreçlere yönelik manevi danışmanlık talep etmişlerdir.

Maneviyat ve dini inançların ruh sağlığına olumlu etkileri psikolojinin uygulama alanlarında uzun süredir çalışılan konular arasındadır. Son zamanlarda ise, iş yeri maneviyatı araştırmaları çalışma hayatında maneviyatın önemini ortaya koymaktadır. Yaşamında mutlu, huzurlu ve umutlu bireyler olmak iş yerine olumlu yansıtacak, verim artacaktır. Bu çalışma infaz koruma memurlarının manevi destek ihtiyaçları ve kaynaklarının belirlenmesi amacı ile yapılmıştır. Alanyazında İKM'lerin kişisel ve işle ilgili problemler hakkında konuşabilmesi önemli bulunmuş, bu şekilde başa çıkma kaynaklarının geliştirilmesi önerilmiştir. Bu çalışmada İKM'lerde inancın ibadet boyutunda namaz, dua gibi uygulamalar gerçekleştirilmekle birlikte manevi açıklamalara ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. İnancın bilişsel boyutunda psikolojik iyi olma hali sağlayabilecek açıklamalar önemli ve gereklidir. Yaşam sevinci, özsaygı, bağışlayıcılık, anlayışlı olma gibi konularda dinin bilişsel yönüne, olayları anlamlandırma ve açıklamasına ihtiyaç görülmektedir.

Yurtdışı çalışmalarda İKM'lerin stresle başa çıkması için bilişsel yeniden yapılandırma eğitimi önerilmektedir. Bilişi değiştirmek, olaylara bakış açısını mümkün olduğunca olumlu bir biçimde değiştirmek demektir. İKM'ler için hükümlülerin kötü olduğu düşüncesi, onlara iyi bir insan olabilmeleri için yardım edebilecekleri yönünde değiştirilebilir, bunun için seminer, program vs. oluşturulabilir. Manevi ve dini değerler bilişi yeniden yapılandırmada terapilerde kullanılmaktadır, bu açıdan, dinlerin içeriğinden yararlanılması faydalı olabilir. Bu doğrultuda öneriler şu şekildedir;

1- İKM'lere iş yeri koşulları, yaşayabilecekleri psikolojik süreçler ve hükümlü profilleriyle ilgili ön bilgi verilmelidir.

2- Hükümlülerle iletişim ve ilişkiler manevi değerler üzerinden düzenlenebilir. İKM'lerden hükümlülerin ıslah ve topluma yeniden kazandırılma sürecinde yer almaları beklenmektedir. Bu görevi bazı İKM'lerin inançları gereği olarak "bir insana hayatına iyi bir yön vermesinde yardım etmek, iyi ve güzel olanı tavsiye etmek, anlayışlı olmak" şeklinde anlamlandırdığı göz önünde bulundurulduğunda; işle ilgili olumlu amaç ve anlam bulmada manevi değerler katkı sağlayabilir.

3- Hükümlülere yönelik öfke, nefret, şiddet gibi duygular İKM'leri olumsuz etkilemektedir. Öfkeyi kontrol etmek, affedici, bağışlayıcı olmak, hatasından

dönen insanın yeni bir birey olabileceği gibi dini literatürden beslenen bilgiler İKM'ler için yararlı olabilir.

4- Düşük algılanan mesleki saygınlık, değersizlik hissi gibi konularda İKM'ler sorun yaşamaktadırlar. Bu noktada insan olmanın değeri, özsaygı gibi manevi konular destek programında yer alabilir.

5- İKM'lerde görülen, stres oluşturan davranışlardan biri de iş yeri sorunlarını hayatın geneline yaymadır. Hükümlülerle ilgili olaylara üzümlü örneğin "böyle bir suç olamaz, bir şey yapmalıyım" düşüncesini zihninde sürekli döndüren bazı İKM'ler sorumluluklarını aşan duygusal yük taşımaktadırlar. Bu konuda yine dini/manevi kaynaklardan kişinin gücünün üzerinde sorumlu tutulamayacağıyla ilgili açıklamalardan yararlanılabilir.

Özetlenecek olursa, insanlarla, özellikle de yardıma ihtiyaç duyan ya da sorunlu bireylerle yüz yüze olunan; "hemşirelik, doktorluk, özel eğitim kurumu, ceza infaz kurumu, öğretmenler, psikolog, psikiyatrist vb." gibi işlerde çalışanları iş yeri ile ilgili karşılaşılabilecekleri problemlere hazırlamak, gerektiğinde çözüme kavuşturmak üzere çeşitli programlara ihtiyaç vardır. Bu bağlamda İKM'lere çalışma koşulları ve stres, tükenmişlik gibi olası olumsuz psikolojik süreçlerle ilgili bilgi vermek ve duygusal desteği sağlamak önemlidir. Zor koşullara sahip birçok meslek grubuna ve İKM'lere iş yaşamı boyunca; kendini iyi hissetmek, arkadaşlık, yardımlaşma, anlayış, bağışlayıcı olmak, sorumluluk sınırını bilmek, işle ilgili amaç ve anlam kazanmak, iyilik yaparak iyi hissetmek gibi pozitif psikoloji ve dini/manevi değerlerle yürütülecek destek programları faydalı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Bünyamin - Kırmızıgül, Bayram - Zengin, Yunus. "Örgütsel Sinizm ile İş Performansı Arasındaki İlişki ve Bir Araştırma". *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6/2 (2016): 115-130.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "Ceza İnfaz Kurumlarında Gerçekleştirilen Manevî Rehberlik ve Din Hizmetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kayseri Örneği)". *Diyanet İlmî Dergi* 55 (2019): 81-119.
- Arı, Güler Sağlam - Çınar Bal, Emine. "Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi". *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 15/1 (2008):131-148.
- Armağan, Ahsen. "Basın, stres ve denetim". *2.International Symposium Communication in the Millennium*. 899-914. İstanbul: y.y., 2004. <https://docplayer.biz.tr/15707238-Basin-stres-ve-denetim.html>
- Aydın, İnyet. *İş Yaşamında Stres*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2000.
- Bandura, A. *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 1986.
- Batan, S. Nazlı - Ayten, Ali. "Dinî Başa Çıkma, Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/3 (2015): 67-92.

- Bezerra, Cláudia de Magalhães - Assis, Simone Gonçalves de. “Constantino, Patricia. Psychological Distress and Work Stress in Correctional Officers: A Literature Review” *Ciência & Saúde Coletiva* 21/7 (July 2016): 2135-2146. <http://dx.doi.org/10.1590/1413-81232015217.00502016>
- Bogdan, R. - Biklen, S. K. *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon, Boston: 1992. [http://www.scirp.org/\(S\(lz5mqp453edsnp55rrgjt55\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1305939](http://www.scirp.org/(S(lz5mqp453edsnp55rrgjt55))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1305939)
- Boudoukha, AH. - Hautekeete, M. - Abdelaoui, S. - Groux, W. - Garay, D. “Burnout and Victimization: Impact of Inmates’ Aggression Towards Prison Guards. *Encephale* 37/4 (2011):284-292.
- Bravo, Yáñez, C. - Jiménez, Figueroa, A. “Psychological well-being, perceived organizational support and job satisfaction amongst Chilean prison employees”. *Rev Esp Sanid Penit* 13/3 (2011): 91-99.
- Bringas, Molleda C.-Fernández, Muñiz A.- Álvarez, Fresno E.- Martínez, Cordero A.- Rodríguez, Díaz FJ. “Influence of Burnout on the Health of Prison Workers”. *Rev Esp Sanid Penit* 17 (2015): 67-73.
- Büyüköztürk, Ş.- Çakmak, E. K.- Akgün, Ö. E.- Karadeniz, Ş.- Demirel, F. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Net, 2009.
- Campos, Juliana Alvares Duarte Bonini - Schneider, Valéria - Bonafé, Fernanda Salloume Sampaio - Oliveira, Raquel Velez - Maroco, João. “Burnout Syndrome and alcohol consumption in prison employees”. *Revista Brasileira de Epidemiologia* 19/1 (Jan-Mar 2016): 205-216. DOI: 10.1590/1980-5497201600010018
- Carlson, Joseph R. - Anson, Richard H.-Thomas, George. “Correctional Officer Burnout And Stress: Does Gender Matter?”. *Prison J* 83/3 (2003): 277-288.
- Charlene, Litzsey. *Spirituality in The Workplace And the Implications for Employees And Organizations*. Master of Science of Education Degree, B.S. Finance, Southern Illinois University Carbondale, 2003.
- Chenault, Scott. *An Ethnographic Examination of Correctional Officer Culture in a Midwestern State*. Doctoral Dissertation, University of Nebraska at Omaha, 2010.
- Clarke, Joyce. *Irish Prison Officers’ Perception of Job Burnout* Master of Arts in Human Resource Management. National College of Ireland September, 2014.
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. Ankara: Remzi Kitabevi, 2000.
- Çınar, Fatih. “Ceza İnfaz Kurumlarında Din Eğitimi”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 /29 (2016): 131-149.
- Cohen, Adam B. - Koenig Harold G. “Din ve Ruh Sağlığı”. Çev. Mustafa Koç. *Balikesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 /1 (2016):11-32.
- Çoştı, Kamil. “Hayat Boyu Eğitim Bakımından Ceza ve İnfaz Kurumlarındaki Tutuklu ve Yükümlülere Yönelik Vaaz ve Dini Danışmanlık Hizmetleri”. *Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu II*, DİB Yay., (2011): 27-41.
- Doğan, Süleyman. “Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi: Kuramsal Bir İnceleme”. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi II/12* (1999): 28-34.

- Dollard, Maureen F.- Winefield, Anthony H. "Trait anxiety, work demands, social support and psychological distress in correctional officers". *Anxiety, Stress & Coping* 8 (1995): 25-35.
- Ekşi, Halil. *Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat Kuramları ve Uygulamaları*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017.
- Finney, C- Stergiopoulos, E- Hensel, J - Bonato, S- Dewa, CS. "Organizational stressors associated with job stress and burnout in correctional officers: a systematic review". *BMC Public Health* 13/82 (2013): 1-13.
- Freshman, B. "An Exploratory Analysis of Definitions and Applications of Spirituality in The Workplace". *Journal of Organizational Change Management* 12/4 (1999): 318-327.
- Freudenberger, Herbert J. "Staff Burn-Out". *Journal of Social Issues* 30/1 (1974):159-165.
- Gitau, Catherine W. *Prevalence Of Burnout Among Prison Officers At Kamiti Command*. A Dissertation Presented In Part Fulfillment For The Requirement For The Award Of The Degree Of Master Of Medicine In Psychiatry, The University Of Nairobi, 2013.
- Gould, Drew D. - Watson Shelley L.- Price Stephanie R. - Valliant Paul M. "The relationship between burnout and coping in adult and young offender center correctional officers: An exploratory investigation". *Psychological Services* 10/1 (2013): 37-47. <http://dx.doi.org/10.1037/a0029655>
- Greenberg, Leslie S. *Duygu Odaklı Terapi*. Trc. Serpil Kızıldaş. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, 2012.
- Havle, Nedim - İlnem, M. Cem - Ferhan, Yener - Gümüş, Huriye. "İstanbul'da Çalışan Psikiyatristlerde Tükenmişlik, İş Doymu ve Bunların Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi". *Düşünen Adam* 21 /1-4 (2008): 4-13.
- Hawkes, Sarah. "Spiritual health: Definition and theory". *Wellness Perspectives* 10 /4 (1994): 3-14.
- Işık, Harun. "Ceza İnfaz Kurumlarında Din Hizmetleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3/12 (2010): 250-263.
- Işık, Harun - Demir, Abdullah. *Ceza İnfaz Kurumları Din Hizmetleri Rehberi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Işık, Harun. *Cezâevlerinde Din*. Kayseri: Laçın Yayınevi, 2009.
- Işıkhan, Vedat. *Stres Yönetimi*. Ankara: Nika Yayınevi, 2017.
- İlgün, Esra- Izzar, Hüseyin. "İnfaz Koruma Memurlarının İş Doymu ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerinde Bir Araştırma" *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9/1 (2014):101-114.
- Kara, Elif. "Dini İnançın Bilişsel Davranışçı Terapiye Entegrasyonu". *Dini Araştırmalar Dergisi* 22/ 55 (2019): 159-180.
- Kaya, Nazmiye - Çilli, Ali S. - Güler, Özkan. "Cezaevinde Çalışan İnfaz ve Koruma Memurlarında Psikiyatrik Bozuklukların Bir Yıllık Yaygınlığı". *Genel Tıp Dergisi* 13/2 (2003): 59-63.

- Kayra, Muhammet - Dikmen, Ahmet Alpay. "Cezaevlerinde Görev Yapan İnfaz ve Koruma Memurlarının İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 7/13 (2017): 524-552.
- Keinan, Giora - Malach Pines, Ayala. "Stress And Burnout Among Prison Personnel Sources, Outcomes, And Intervention Strategies". *Criminal Justice And Behavior* 34/3 (March 2007): 380-398.
- Kim, Hyun J. - Shin, Kang H. - W.Terry Umbreit. "Hotel Job Burnout: the Role of Personality Characteristics", *Hospitality Management* 26 (2007): 421-434.
- Klinoff, Vera - Hassent, Vincent B. Van - Black, Ryan A. - Couwels, Judy. "The Assesment of Resilience And Burnout in Correctional Officers". *Criminal Justice And Behavior* 45/8 (2018): 1213-1233.
- Lazarus, Richard S. - Folkman, Susan. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer, 1984.
- Koç, Mustafa. "Ruh sağlığı ile dinî başa çıkma metodu olarak dua ve ibadet fenomeni arasındaki ilişki üzerine psikolojik bir yaklaşım". *EKEV Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 24 (2005): 11-32.
- Marcos, Misis - Bitna, Kim - Cheeseman, Kelly - Hogan, Nancy L. - Lambert, Eric G. "The Impact of Correctional Officer Perceptions of Inmates on Job Stress" *SAGE Open* (April-June 2013): 1-13. DOI: 10.1177/2158244013489695
- Maslach, Christina - Jackson, Susan E. "The Measurement of Experienced Burnout". *Article in Journal of Organizational Behavior* 2/4 (1981): 99-113. <https://www.researchgate.net/publication/227634716> DOI: 10.1002/job.4030020205
- Maslach, Christina - Schaufeli, Wilmar B. - Leiter, Michael P. "Job Burnout". *Annual Reviews of Psychology* 52 (2001): 397-422.
- Maslach, Christina. "Job Burnout: New Directions in Research and Intervention". *Current Directions in Psychological Science* 12/5 (2003): 189-192.
- Mc Craty, Rollin - Atkinson, Mike - Lee, Lipsenthal - Arguelles Lourdes. "New Hope for Correctional Officers: An Innovative Program for Reducing Stress and Health Risks". *Applied Psychophysiology and Biofeedback* 34/4 (2009):251-272. DOI 10.1007/s10484-009-9087-0
- Meichenbaum, Donald. *Stres Aşılama Eğitimi*. Trc. Suna Arslan Karaküçük. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2 (Sonbahar 2008): 263-273.
- Mohd, Zukri I. - Noor, Hassim I.. "A Study of Occupational Stress And Coping Strategies Among". Correctional Officers In Kedah, Malaysia". *Journal of Community Health* 16/2(2010): 65-74.
- Moos, Rudolf H. *Coping Responses Inventory: Professional Manual (2nd ed.)*. New York: PAR Assessment Resources, 1993.
- Morgan, Robert D. - Van Haveren, Richard A. -Pearson, Christy A. "Correctional Officer Burnout - Further Analyses". *Criminal Justice and Behavior* 29/ 2 (April 2002): 144-160.

- Mulligan, David. *Stress, Burnout and Coping Strategies Among Prison Officers Serving In The Irish Prison Service*. Submitted in partial fulfilment of the requirements of the Bachelor of Arts Degree (Psychology specialization), DBS School of Arts Dublin, 2014.
- Neal, J. "Work As Service to Divine: Giving Our Gifts Selflessly and With Joy". *American Behavioral Scientist* 43/8 (2000): 1316-1333.
- Örgev, Mehmet - Günalan, Mustafa. "İşyeri Maneviyatı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme" *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1/2 (2011): 51- 64.
- Özdemir, Şuayip. "Türkiye'de Cezaevlerinde Din Eğitimi Uygulamasının Geçirdiği Aşamalar". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2 (2002): 65-77.
- Özdoğan, Öznur. "İnsana Manevi-Psikolojik Yaklaşım". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XLIX/II* (2008):77-102.
- Özkan, Yılmaz - Bayraktar, Tülin. "İnfaz ve Koruma Memurlarının Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi: Kocaeli Açık Ceza İnfaz Kurumu Örneği". *International Journal Of Eurasia Social Sciences* 6/21 (2015): 172-186.
- Prati G, - Boldrin, S. "Organizational Stressors, Exposure to Critical Incidents and Organizational Well-Being Among Correctional Officers." *G Ital Med Law Ergon* 33/3/Suppl B (2011): B33-B39.
- Roesch, S. C. - Weiner, B. "A meta-analytic review of coping with illness: Do causal attributions matter?". *Journal of Psychosomatic Research* 50 (2001). 205-219. doi:10.1016/S0022-3999(01)00188-X
- Safaria, Triantoro - Othman, Ahmad bin- Abdul Wahab, Muhammad Nubli. "Religious Coping, Job Insecurity and Job Stress among Javanese Academic Staff: A Moderated Regression Analysis". *International Journal of Psychological Studies* 2/2 (December 2010):159-169.
- Schaufeli, Wilmar B. - Peeters, Maria C. "W. Stress and Burnout among Correctional Officers: A Literature Review". *International Journal of Stress Management* 7/1 (2000): 19-48.
- Sheep, M. L. "Nurturing The Whole Person: The Ethics of Workplace Spirituality in A Society of Organizationas". *Journal of Business Ethics* 66 (2006): 357-375.
- Shin, Hyojung - Park, Yang Min - Jin, Yuan Ying - Kim, Boyoung - Noh Hyun kyung - Lee, Sang Min. "Relationships Between Coping Strategies and Burnout Symptoms: A Meta-Analytic Approach" *Professional Psychology: Research and Practice* 45/1 (February 2014):44-56 DOI:10.1037/a0035220
- Stalgaitis, S. J. - Meyers, A.W. - Krisak, J. "A social learning theory model for reduction of correctional officer stress". *Federal Probation* 46 (1982): 33-41.
- Summermatter, Ayfer. "Bilişsel Davranışçı Terapiler ve Maneviyat". *Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat Kuramlar ve Uygulamalar, Ed. Halil Ekşi İçinde* (2017): 87-115.
- Şenol Durak, E. - Durak, M.- Gençöz, T. "Development of work stress scale for correctional officers". *Journal of Occupational Rehabilitation* 16/1 (2006): 157-168. DOI:10.1007/s10926-005-9006-z

- Şirin, Turgay. *Manevi Danışmanlıkta İhsan Modeli*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2018.
- Tarakcı, Ela - Tütüncüoğlu, Fatih - Tarakcı, Devrim. “Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Öz-Yeterlilik ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon* 23/1 (2012):26-35.
- Türker, Nuray - Öztürk, İsmail. “İnfaz Koruma Memurlarının İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılıkları: Batı Karadeniz Bölümü Örneği” *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Özel Sayı/ 2* (2016): 56-78.
- Tokur, Behlül. *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011.
- Triplett Ruth - Mullings Janet L. - Scarborough, Kathryn E. “Work-Related Stress and Coping Among Correctional Officers: Implications from Organizational Literature”. *Journal of Criminal Justice* 24/4 (December 1996):291-308. DOI: [10.1016/0047-2352\(96\)00018-9](https://doi.org/10.1016/0047-2352(96)00018-9)
- Vuran, Sezgin - Çolak, Aysun - Gürgur, Hasan.” Davranış Kontrolü ve Beceri Öğretimi Konusunda Hizmetiçi Eğitime Katılanların Programa İlişkin Görüşleri”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 4/1 (2003): 1-17.
- Williams, George S.J. *Resisting Burnout: Correctional Staff Spirituality And Resilience*. In partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy In the field of Criminology and Criminal Justice, The College of Social Sciences and Humanities Northeastern University Boston, 2017.
- Worthington, Jr. Everett, L. - Aten, Jamie D. “Psychotherapy with Religious and Spiritual Clients: An Introduction”. *Journal Of Clinical Psychology: In Session* 65/2 (2009): 123-130.DOI: [10.1002/jclp.20561](https://doi.org/10.1002/jclp.20561)
- Yıldırım, A. - Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2016.
- Işıkkhan, Vedat. *Çalışanlarda Tükenmişlik Sendromu*.
- Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği. “Çalışanlarda Tükenmişlik Sendromu”. Erişim 6 Haziran 2019 http://www.solunum.org.tr/Tusad-Data/Book/472/176201612828-32_Bolum_31_Tukenmislik.pdf
- Mevzuat Bilgi Sistemi. “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük”. Erişim 6 Haziran 2019 <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.5.200610218.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. “Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük”. Erişim 6 Haziran 2019 https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/um_cezatzuzuk.pdf